

УДК 339.187.6

Воробйов Ю.М.

Використання лізингу як методу фінансування підприємств України

Україна йде шляхом глибоких соціально-економічних перетворень, у яких провідне місце займають фінансово-кредитні відносини. Непослідовність і суперечливість фінансово-економічної політики держави, відсутність у підприємницьких структур необхідних обсягів власного фінансового капіталу, дефіцит та висока вартість кредитних ресурсів є, безумовно, одними з важливих причин кризового стану господарської системи України.

З огляду на об'єктивні закономірності розширеного відтворення, стабілізація економіки, пожвавлення підприємницької діяльності досягається формуванням фінансових джерел оновлення та модернізації основних виробничих фондів підприємств. Формування необхідного фінансового капіталу на нинішньому етапі розвитку є складною проблемою. Традиційна для України система фінансування і кредитування витрат на придбання техніки є неефективною, оскільки не забезпечує необхідні кошти на оновлення активної частини основних засобів виробництва. Це негативно відбивається на фінансових результатах діяльності підприємств, знижує ефективність економіки в цілому.

Одним із перспективних методів формування позичкового капіталу для фінансування розвитку підприємств являється лізинг. Він надає підприємствам доступ до найновішої техніки і передових виробничих технологій як у періоди економічного зростання, так і в умовах спаду. Як прогресивний метод фінансування виробництва, лізинг забезпечує доступ до техніки і технології не лише на вітчизняному, а й на світовому ринку.

Термін "лізинг" означає "брати в оренду". "Лізинг – це договір на оренду заводу, промислових товарів, обладнання і нерухомості для використання їх у виробничих цілях орендарем, у той час як товари купуються орендодавцем, і він зберігає за собою право власності" [1, с. 7].

На відміну від оренди, за умов лізингу між виробником майна та його користувачем має знаходитися фінансовий посередник. Тож лізинг є більш складною і синтетичною формою господарських зв'язків. Він передбачає спрямування власних чи залучених фінансових ресурсів і полягає у наданні лізингодержувачу в особисте

користування на певний строк власного майна лізингодавця або придбання ним за дорученням і погодженням із лізингодержувачем у продавця майна та передачі його у виключне користування лізингодержувача на визначений строк за умови сплати ним періодичних лізингових платежів" [2, с. 73-74].

Лізингова операція має фінансовий характер. Лізингодавець надає лізингодержувачу фінансову послугу, суть якої полягає у придбанні основних активів у власність за рахунок власного або позичкового фінансового капіталу, а потім за рахунок періодичних внесків від лізингодержувача покриває повну вартість матеріальних цінностей та отримує певний прибуток з цієї операції.

"В економічному розумінні лізинг – це кредит, який надається в товарній формі лізингодавцем лізингодержувачу. Суб'єктами кредитних відносин тут виступають: у ролі кредитора – лізингодавець, позичальника – лізингодержувач.

З економічного погляду лізинг має певну схожість з банківським кредитом, який надається на придбання основних фондів. Кредитні та лізингові відносини між позичальником (лізингодержувачем) та кредитором (лізингодавцем) будуються на умовах терміновості, оплати, повернення, матеріального забезпечення (застави)" [3, с. 213].

Разом з тим, аналіз цих категорій дозволяє побачити важливі відмінності між банківським кредитом та лізингом:

1. Економічна природа банківського кредиту певною мірою відрізняється від природи лізингу. Якщо банківський кредит має однозначно фінансово-кредитну природу і пов'язаний з процесом створення позичкового фінансового капіталу підприємницькими структурами, то лізинг має не тільки фінансово-кредитну, але і торговельну природу. Лізингу властива певна суперечливість, яка виявляється у тому, що, з одного боку, він базується на умовах терміновості, повернення, платності та матеріального забезпечення, з другого боку, через те, що лізингодавець і лізингоотримувач оперують товарною формою капіталу, лізинг має деяку схожість з інвестиціями у формі обладнання та інших матеріальних цінностей.
2. Банківський кредит і лізинг виконують різні функції, які є проявою їх сутності. Банківському кредиту властиві такі функції: перерозподільча; економії на витратах обігу; концентрації та централізації капіталу; регулююча. В той же час, лізинг знаходить своє виявлення у таких функціях, як фінансова; виробнича; збутова. Реалізуючи свої функції, банківський кредит і лізинг по-різному впливають на усю сутність фінансових відносин підприємств в економічній системі держави. Банківський кредит забезпечує формування позичкового капіталу в грошовій формі, певною мірою впливає на перелив капіталу з однієї галузі у другу, від одного

підприємства до другого. Лізинг виконує функцію надання підприємству капіталу у формі технічних засобів та інших матеріальних цінностей, що сприяє розвитку як підприємств-виробників обладнання, так і користувачів цієї техніки.

3. Ступінь фінансування основних активів за рахунок банківського кредиту і лізингу дещо відрізняється. Банківський кредит забезпечує фінансування менш як $\frac{3}{4}$ вартості придбаних основних засобів. У той час лізинг створює умови для 100% фінансування придбаних матеріальних цінностей.
4. Для здійснення банківського кредитування потрібна ліквідна застава вартістю не менш як 130-150% обсягу кредиту. Відповідно до лізингової угоди сам об'єкт лізингу виступає у формі застави. Якщо лізингова фірма отримує банківський кредит на придбання об'єкту лізингу, то потрібна застава у розмірі 40-50% суми банківського кредиту.
5. Банківський кредит надається у грошовій формі, у той час як лізинг – в товарній або товарно-грошовій формі.
6. Погашення боргу, зв'язаного з банківським кредитуванням і з лізингом, також відрізняється. Якщо банківський кредит повертається частіше у грошовій формі, то за лізинговою угодою повернення боргу відбувається у грошовій, матеріальній або змішаній формах.
7. Розмір плати встановлюється відповідною угодою. При банківському кредитуванні розмір плати складається із двох частин – суми основного боргу та суми відсотків за кредит. Плата за лізинговою угодою може бути у двох варіантах. Перший варіант включає вартість основних засобів і суму лізингового прибутку орендодавця. Другий варіант передбачає, що лізингодавець використовує банківський кредит. Тому плата за лізинговою угодою встановлює суму вартості основних активів плюс суму банківського кредиту плюс суму лізингового прибутку.
8. Право власності при банківському кредитуванні зберігає кредитор, який має право на заставне майно до повного погашення банківської позички. За лізинговою угодою власником майна є лізингодавець, однак після закінчення строку договору та повної оплати лізингових платежів власником матеріальних цінностей може стати лізингоодержувач.

"Кредитна операція є основою будь-якої лізингової угоди. Лізингодавець купує майно у власність за повну вартість для надання фінансової послуги лізингоодержувачеві, який періодичними внесками відшкодовує цю вартість лізингодавцеві. Беручи до уваги фінансовий бік відносин, лізинг розглядають як одну з форм кредитування придбання машин та обладнання, альтернативу традиційним позичкам банку" [4, с. 296].

Розглядаючи лізинг як фінансову послугу, зв'язану з передачею матеріальних цінностей в тимчасове користування на умовах терміновості, повернення, платності і застави, його можна кваліфікувати як фінансовий кредит в основні активи підприємства. Отже, лізинг є специфічною формою

створення та використання позичкового фінансового капіталу підприємницькими структурами.

"За лізингових угод право користувача майном відокремлюється від права володіння ним. За право користування майном лізингоодержувач вносить погоджені обома сторонами лізингові платежі. Ці платежі за своєю економічною природою є платою за користування кредитом у вигляді майна" [5, с. 297].

Лізингові послуги являють собою фінансові відносини між трьома сторонами: машинобудівним підприємством-виробником техніки; лізинговою фірмою-орендодавцем; підприємницькою структурою-орендарем, яка одержує машини та обладнання, використовує їх відповідно періоду дії лізингової угоди. При цьому для машинобудівного підприємства лізинг виступає як звичайна продаж товару, для лізингової фірми – формою надання фінансового кредиту лізингоодержувачу, для орендаря – формою створення позичкового фінансового капіталу і використання його для фінансування інвестицій в основні активи у формі матеріальних цінностей.

Усі лізингові фірми можна поділити на вузькоспеціалізовані, які надають в лізинг тільки один від матеріальних цінностей або їх однорідну групу і підтримують самостійно технічний стан обладнання, та універсальні, що передають лізингоодержувачу право вибору підприємства-виробника техніки та прийняття об'єкта угоди. В цьому випадку технічне обслуговування машин здійснюється або підприємством-виробником або самим орендарем. Таким чином, універсальні лізингові фірми фактично виконують функцію кредитної установи, яка організує процес фінансування лізингової угоди.

Як свідчить світовий досвід, лізингові фірми рідко бувають незалежними. Вони часто є філіалами промислових і торговельних корпорацій, банків, страхових компаній. Часто лізингові фірми належать банкам або контролюються ними.

Банківські установи здійснюють активну діяльність на ринку лізингових послуг. Це зв'язано з тим, що банківське кредитування і лізинг мають досить близьку економічну природу. Здійснення цього виду бізнесу вимагає значного обсягу капіталу, який мають тільки банківські установи. Окрім того, посилення конкуренції на фінансовому ринку змушують банки до пошуку нових можливостей зростання своїх доходів.

Лізинг дозволяє банкам вигідно розміщувати свої капітали з меншим ступенем ризику, ніж у разі надання кредитів. "На сучасному етапі лізинг не

виключає, а доповнює і збагачує форми й методи взаємодії банківських структур, що склалися історично, з діловими колами сфери матеріального виробництва, які, внаслідок глибоких змін економічних умов господарювання, змушені шукати нетрадиційних для економіки України методів оновлення матеріальної бази підприємств різних форм власності" [6, с. 299]. "Розвинений ринок лізингових послуг зміцнює виробничий сектор економіки, стимулює збут компаній, що виробляють устаткування, і відповідно створюються умови для прискореного розвитку машинобудівних галузей. З іншого боку, лізинг як альтернативна форма фінансування посилює конкуренцію між банками та іншими фінансовими установами, впливає на зниження позичкового процента, що в свою чергу стимулює приплив капіталу у виробничу сферу" [7, с. 74].

Розвиток лізингових послуг свідчить про суттєві переваги лізингу перед іншими методами фінансування відтворення основних активів.

Виробник техніки одержує такі переваги: створюються передумови для скорочення витрат на організацію збуту, оскільки ці питання вирішує лізингова фірма; лізингова фірма є постійним оптовим споживачем продукції виробника; підприємство одержує можливість збільшити обсяги виробництва, розширити номенклатуру товарів та знижувати витрати; розширюється кількість користувачів техніки за рахунок тих, хто не має достатнього фінансового капіталу для придбання у власність основних активів; збільшуються можливості проникнення виробника на нові товарні ринки.

У свою чергу, лізингова фірма одержує можливості: збільшення обсягу прибутку від лізингового бізнесу; розширення кола своїх контрагентів за рахунок нових фірм та фірм з нестійким фінансовим станом; зменшення ризику неплатоспроможності орендаря, оскільки майно в оренді виступає у формі застави; розширення номенклатури товарів, які здаються в оренду.

Лізингодержувач, з свого боку, також одержує важливі для його діяльності переваги: має можливість користуватися обладнанням без одночасної мобілізації на це власного або позичкового фінансового капіталу; розмір, періодичність і форма виплат лізингових платежів встановлюються з врахуванням його інтересів; лізингові платежі відносяться до валових витрат, що зменшує оподатковуваний прибуток; невеликим підприємствам, зокрема в аграрному комплексі значно простіше отримати контракт за лізингом, ніж

банківську позичку; оренда техніки дозволяє оперативніше реконструювати виробництво; лізингова угода дозволяє перекласти ризик старіння обладнання на лізингову фірму, а орендар отримує можливість постійного оновлення техніки завдяки укладанню нової угоди з орендодавцем на більш ефективні машини; в акціонерного товариства в умовах лізингових відносин збільшується ліквідність і платоспроможність, що сприяє підвищенню курсу його акцій.

Основними формами лізингу є: фінансовий лізинг (прямий або капітальний); оперативний (сервісний); зворотний лізинг.

В Україні є достатні передумови для швидкого розвитку лізингу в усіх галузях економіки. В промисловості процес становлення і розвитку лізингових відносин розпочато значно раніше, а в галузі транспорту та будівництва їх механізм уже досить добре відпрацьований. Найменш розвинуті лізингові відносини є в агропромисловому комплексі, що пов'язано із значними ризиками в аграрному виробництві, відсутністю реального власника, зацікавленого у результатах використання нової техніки. Становлення лізингових відносин в аграрній сфері ускладнюється кризовим станом сільськогосподарського виробництва, яке перебуває в глибокому технічному і технологічному занепаді завдяки обмеженню фінансових ресурсів у державі і в абсолютній більшості суб'єктів господарювання.

Р е ф о р м у в а н н я к о л е к т и в н и х сільськогосподарських підприємств і створення на їх основі інших організаційних форм господарювання, у тому числі фермерських та орендних підприємств, має супроводжуватися впровадженням в аграрну сферу лізингових відносин.

Використання лізингу в аграрному комплексі може здійснюватись як без залучення, так із залученням додаткових фінансових ресурсів.

Лізингова операція без залучення додаткового капіталу може мати декілька варіантів: 1) за умови обслуговування техніки самим орендарем; 2) за умови обслуговування техніки лізинговою фірмою; 3) без умови обслуговування техніки машинобудівним підприємством. Такі ж різновиди існують і тоді, коли передбачається залучати додатковий капітал. Як показує світовий досвід, абсолютна більшість лізингових угод здійснюється за умови додаткового залучення банківського капіталу.

Уклавши лізингову угоду, орендар бере на себе зобов'язання сплатити вартість отриманої техніки, суму додатково залученого кредиту та забезпечити

відповідний прибуток лізингової фірми. Це зобов'язання реалізується під час сплати лізингових платежів.

Загальна сума лізингового платежу за весь період угоди складається з таких частин:

де $ЛП_3$ – загальна сума лізингових платежів за весь період угоди; n – тривалість лізингової угоди; A_i – сума амортизаційних відрахувань у i -му році; K_i – плата за додатково залучений кредит у i -му році; D_i – плата за додаткові послуги лізингової фірми у i -му році; P_i – прибуток лізингової фірми у i -му році.

Сума прибутку лізингової компанії обчислюється за формулою

де B_T – загальна вартість техніки за лізинговою угодою; C_k – ставка комісійної винагороди за лізинговою угодою.

"Однак при впровадженні лізингу виникає багато запитань при визначенні розмірів лізингових платежів, способів їх розрахунків, питома вага яких значно перевищує обсяг нових засобів виробництва. Існує деякий сумнів щодо ефективності лізингових відносин в АПК України, оскільки 60% межа для терміну фінансового лізингу в сучасних умовах амортизаційної політики визначає мінімальну тривалість понад 7 років, що в умовах сучасної кредитної політики є майже нереальним.

Досить жорсткі умови ставить законодавець до встановлення співвідношення (1:5) щодо власних та позичкових коштів для лізингу. Цим самим закон обмежує число суб'єктів лізингу, хоч як лізингоодержувач, так і новостворена лізингова компанія не можуть вкласти на початковому стані у лізингову операцію 20% власних коштів" [8, с. 79].

Сучасним лізинговим відносинам в Україні заважає значний розмір ставки банківського кредиту. Якщо ставка кредиту перевищує 20%, то здійснення лізингових угод стає абсолютно неможливим.

Вилучення фізичних осіб з процесу впровадження лізингу обмежує можливість як вітчизняних, так і іноземних громадян брати участь у

$$ЛП_3 = \sum_{i=1}^n (A_i + K_i + D_i + P_i), \quad (1)$$

фінансуванні лізингового бізнесу, що значно стримує розвиток лізингових відносин.

Оперативний лізинг визначається у законодавстві як угода, що укладається на строк, менший за строк, за який амортизується 90% вартості об'єкта лізингу. Таким чином, угоди на об'єкти лізингу зі строком дії 60-89% від строку повної амортизації ніби відносяться до угод як фінансового, так і оперативного лізингу. Але ці види лізингу істотно

$$P_i = \frac{B_T \times C_k}{n}, \quad (2)$$

відрізняються.

Техніка, що отримана за фінансовим лізингом, зараховується на баланс орендаря, а по закінченні угоди може бути викуплена у власність за залишковою вартістю. У той час майно, передане за договором оперативного лізингу, залишається на балансі лізингодавця, а по закінченні строку договору повертається лізингодавцеві. За умовами угоди фінансового лізингу, на відміну від оперативного, періодичні лізингові платежі не оподатковуються ПДВ. Тому доцільно чіткіше визначити в законодавстві різницю між фінансовим і оперативним лізингом, розв'язати протиріччя, пов'язані зі строками фінансового лізингу й амортизаційними відрахуваннями.

Негативне значення має таке положення Закону України "Про податок на додану вартість", що операції, пов'язані зі ввезенням на митну територію України майна за лізингової угоди, не звільнюються від ПДВ. Це лишає українські підприємства прогресивної техніки міжнародного рівня.

На наш погляд, доцільно було б переглянути Закони України "Про лізинг", "Про податок на додану вартість", "Про внесення змін до Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" і усунути усі наявні протиріччя, створити оптимальні умови для учасників лізингової угоди, щоб якнайшвидше впровадити цю форму торговельно-фінансово-кредитних відносин в економіку України.

Література

1. Лізинг и коммерческий кредит. – М.: Крокус интернешнл, 1990. – С. 7.
2. Берлач А.І. Проблеми становлення лізингових відносин в АПК України // *Фінанси України*. – 1999. – № 5. – С. 73-74.
3. *Фінанси підприємств: Підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А.М.Поддєрьогін*. – 2-е вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 1999. – С. 213.
4. Черваньов Д.М., Нейкова Л.І. Менеджмент інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств України. – К.: Т-во "Знання", КОО, 1999. – С. 296.
5. *Ibid.* – С. 297
6. *Ibid.* – С. 299.
7. Берлач А.І. Проблеми становлення лізингових відносин в АПК України // *Фінанси України*. – 1999. – № 5. – С. 74.
8. *Ibid.* – С. 79.

Стаття надійшла до редакції 13.06.2000 р.